

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Խ Օ Ս ՈՒ Թ Ի Ի Ն

14) ԳԵՕՐԹԷ, «Փառաս», ողբերգութիւն, առաջին մաս, թարգմ. գերմ. Գ. Բարխուդարեանց: Հեղինակի պատկերով և կարեւոր ծանօթութիւններով: Հրատարակութիւն Ա. Բարեանի: Թիֆլիս, 1902 թ., գինն է 2 ռ.

Առհասարակ դժուար է այնպէս թարգմանել ամեն մի գեղարուեստական գրութիւն, որ բնագրի ճշտութեան հետ պահպանուի և նրա ոճի գեղեցկութիւնը: Եթէ հեղինակը հարկ է համարել այս կամ այն խօսքը գործածել կամ հակիրճ և ուժեղ շեշտով արտայայտել մի բան կամ դիտմամբ լակոնիկ լինել—իրաւունք չունի թարգմանիչը իր սեփական խօսքերով միայն մօտաւոր գաղափար տալ հեղինակի աւածի մասին, հակիրճ ոճի տեղ գործածել ճապաղ շատախօսութիւն, ուժեղ արտայայտութիւնը տափակացնել, ժողովրդական կենդանի ոճի տեղ գործածել շինծու դպրաբանութիւններ: Այս այբուբենական ճշմարտութիւնները չեն հասկանում մեր թարգմանիչներից շատերը և կարծում են թէ «հայացնում են», երբ եւրոպական բնագրիչների հակիրճ, կորովի և ճիշտ լեզուն զբառառիւթաւ կոնսիտորիական լեզուի են վերածում և անհամ, ճապաղ կերպով «սեփական խօսքերով» են աշխատում արտայայտել հանճարների մտքերը...

Եթէ դժուար է առհասարակ լաւ թարգմանել արձակ գրութեան գեղարուեստական երկերը, հասկանալի է թէ ինչ մեծ ջանքեր և ստեղծագործական ոյժ է պահանջւում թարգմանչից, երբ սա ստանձնում է ամենամեծ բանաստեղծ-մտածողի, Գէօրթի «Փառասը» թարգմանել, այն էլ հանգաւոր ոտանաւորով: «Փառասի» մէջ պօէզիան և փիլոսոփայութիւնը միախառնուած են և մի ամբողջութիւն են կազմում: Գէօրթի իւրաքանչիւր խօսքը, իւրաքանչիւր դարձուածքը չափուած ու կշռուած է, և հազիւ թէ այլանդակութիւն չը լինի՝ սեփական խօսքերով նրա մտքերը արտայայտելու ամեն մի փորձ:

Գնահատելով հանգերձ պ. Գ. Բարխուդարեանի թէ նախկին թարգմանական աշխատութիւնները և թէ այժմեան փորձը, պէտք է շնորհակալ լինել յարգելի թարգմանչից, որ նա աւել է, ինչ կարողացել է: Բայց միննոյն ժամանակ չէ կարելի չը խոստովանել որ մեծ բանաստեղծ-մտածողների երկերը հանգաւոր ոտանաւորով ճիշտ և բանաստեղծօրէն թարգմանելու համար պահանջոււմ է չափազանց խոշոր բանաստեղծական տաղանդ, ինչպէս և հայոց նաև կենդանի, ժողովրդական լեզուի կատարեալ տիրապետութիւն. իսկ փոքրիկ բանաստեղծական ձիրքով և գրական շինծու լեզուի հմտութեամբ կատարած գործը հազիւ թէ կարելի լինի գոհացուցիչ համարել:

Այդ հաստատուում է և «Ֆաուստի» թարգմանութեամբ:

Մի կողմ թողնելով առանձին խօսքերի և դարձուածքների անճշտութիւնը, օրինակ Knecht (слуга, ծառայ)՝ ստրուկ, Lustige Person (шутъ, ծաղրածու)՝ կատակերգու, Mein Kind—(զաւակս)՝ հրեշտակ իմ սիրուն» խօսքերով թարգմանելը, որ, յամենայն դէպս, հեշտ խուսափելի անճշտութիւն էր, մի կողմն թողնելով «աստ», «անդ» և այլ գրաբառ ձևերի գործածութիւնը, մնում են անհասկանալի, օրինակ, այսպիսի չեղումներ.

Drum hab'ich mich der Magie ergeben

(Այդ պատճառով ես ինձ մոգութեան նուիրեցի)

Պ. Գ. Բարխուդարեանը թարգմանում է.

Եւ մոգութեան ինձ կը տամ:

Zur Messe, zur Beichte bist du lange nicht gegangen

(Պատարագի, խոստովանութեան վաղուց է չես գնացել)

Դառել է՝

Ժամ չես ման գալիս (եր. 153):

Բայց քնթերցողին զնգափար տալու համար գերմանական բնագրի և պ. Բարխուդարեանի թարգմանութեան մէջ եղած տարբերութեան մասին մենք աւելի լաւ է առաջ բերենք մի փոքրիկ կտոր, համեմատութեան համար գնելով փակագծում և մեր բառացի թարգմանութիւնը:

Վերցնենք առաջին պատահած կտորը: Ֆաուստը կանչում է Երկրի Ոգուն:

Enthülle dich!

(Յայտնուիր!)

Ha, wie's in meinem Herzen reizt!

(Ոհ, ինչպէս պատառ պատառ է լինում սիրտս!)

Zu neuen Gefühlen

(Նոր զգացմունքների համար)

All' meine Sinnen sich erwählen!

(Բոլոր իմ մտածմունքը ելք է որոնում!)

Ich fühle ganz mein Herz dir hingeben!

(Ես զգում եմ որ ամբողջ սիրտս քեզ է նուիրում!)

Du muszt! du muszt! und kostet es mein Lehen!

(Դու պետք է, պետք է երևաս! Թէկուզ այդ լինի իմ կեանքի զնով!)

Ահա ինչպէս է թարգմանել այդ կտորը պ. Գ. Բարխուդարեանը.

Յոյց տուր ինձ դէմքդ,

Սիրտս դողում է,

Նոր զգացմունքներով

Ալէկոծվում է,

Քեզ բոլոր սրտով անձնատուր եմ ես,

Թէ մեռնեմ անգամ, պիտի տեսնեմ քեզ,

Իմաստը նոյնն է, իսկ արտայայտութիւնը աւելի թոյլ, Բնագրի բանաստեղծական շատ կտորներ հայերէնում ոտանաւորով գրած պրօզայի են նմանում: Օրինակ.

Թողի դաշտերը և արօտները,

Որոնց ծածկում է խորը գիշերը,

Երկիւղածութեամբ լի է իմ անձը,

Զարթեց սրտիս մէջ բարի նախանձը,

Եւ չեն լուզում ինձ կատաղի կրքեր,

Հոգուս մէջ տիրում է խաղաղութիւն.

Սրտումս վառուեց սէր դէպի ընկեր,

Եւ նորից պաշտում եմ աստուածութիւն:

Աւելի ես չիմծու եմ այն կտորները, ուր ժողովրդական կենդանի ոճ, հումօր և սրախօսութիւն է գործ ածել Գէօթէն. բայց դրա պատճառը արդէն սկզբում բացատրել ենք...

Զը նայած մեր բոլոր ասածներին, պ. Գ. Բարխուդարեանի այս թարգմանութիւնն էլ, ինչպէս և նրա նախորդ թարգմանութիւններն Շիլլերից, Լեսսինգից, Շէքսպիրից եայն, շատ օգտակար են, որովհետեւ մտցնում են եւրոպական հանճարեղ բանաստեղծ-մտածողների վեհ գաղափարներն ու մտքերը մեր աղքատիկ գրականութեան մէջ և՛ այդպիսով առողջ սնունդ են մատակարարում հայ ընթերցողի հոգուն և որտին:

Լ. Ս.